

กลุ่มชาติพันธุ์มอแกน: ความเป็นชายขอบกับการสร้างพื้นที่ทางสังคม
ภายใต้รัฐชาติไทย

Moken Ethnic Groups: The Marginalization and
Construction of Social Space under Thai Nation – State

ปรีวัฒน์ ช่างคิด¹

Pariwat Changkid

สมรักษ์ ชัยสิงห์กานานนท์²

Somrak Chaisingkananont

Abstract

This article aimed to explain the construction of social space of the Moken ethnic groups in Koh Lao, Koh Chang and Koh Phayam, Ranong province of Thailand. Using field research Method, data were collected by observations and in-depth interviews with 15 persons of Moken ethnic groups, 5 related persons and document research. The data were classified according to the issues, decoded, interpreted and presented by means of description. It was found that although the Moken ethnic groups were

---

¹นักศึกษาลัทธิสุตรปรัชญาคุณุภบัณฑิต สาขาวิชาเอเชียศึกษา มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ประเทศไทย
Ph.D Candidate, Asian Studies, Walailak University, Thailand

²ดร. สาขาวิชาเอเชียศึกษา สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ประเทศไทย
Ph.D, Asian Studies, Walailak University, Thailand

Corresponding Author: E-mail: changkid.p@gmail.com

(Received: 3 June, 2018; Revised: 15 August, 2018; Accepted: 11 February, 2019)

marginalized, they did not accept that status and attempted to get Thai citizenship in various ways through everyday life. This article reflects that, Most moken ethnic groups are not recognized as both legal and social citizens. They have no access to public services, thus creating a social space to get more recognition.

Keywords: Social space, Moken ethnic groups, Thai citizens

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายการสร้างพื้นที่ทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน ที่อาศัยอยู่บริเวณเกาะเหลา เกาะช้าง และเกาะพยาม จังหวัดระนอง โดยใช้การวิจัยภาคสนาม เก็บข้อมูลด้วยการสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน จำนวน 15 คน ผู้เกี่ยวข้อง จำนวน 5 คน และการวิจัยเอกสาร วิเคราะห์ข้อมูลโดยการจัดหมวดหมู่ตามประเด็นศึกษา ถอดรหัส ตีความปรากฏการณ์ นำเสนอโดยวิธีการพรรณนา พบว่า แม้กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนอยู่ในสถานะความเป็นชายขอบ แต่พวกเขาก็ไม่ได้ยอมรับในสถานะดังกล่าว และพยายามต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิความเป็นพลเมืองไทยด้วยวิธีการต่าง ๆ ผ่านชีวิตประจำวัน บทความนี้สะท้อนให้เห็นว่า กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับการยอมรับในฐานะพลเมืองไทยทั้งทางกฎหมายและทางสังคม พวกเขาเข้าไม่ถึงบริการสาธารณะที่จำเป็น จึงพยายามสร้างพื้นที่ทางสังคมเพื่อให้ได้รับการยอมรับมากขึ้น

คำสำคัญ: พื้นที่ทางสังคม กลุ่มชาติพันธุ์มอแกน พลเมืองไทย

บทนำ

แผนที่อันแสดงถึงอาณาบริเวณทางภูมิรัฐศาสตร์ถูกสร้างขึ้นภายใต้แนวคิดรัฐชาติสมัยใหม่ที่ขีด (กำหนด) เส้นพรมแดนอย่างแน่นอนชัดเจนด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ ละเลยความเป็นพรมแดนเชื้อชาติ/ชาติพันธุ์ วัฒนธรรมและอื่น ๆ นิยามของคำว่า

“ประชาชน” (people) “ชาติ” (nation) “กลุ่ม” (group) “ชาติพันธุ์” (ethnicity) “สัญชาติ” (nationality) และ “ชนกลุ่มน้อย” (minority) ทั้งหมดนี้จึงเต็มไปด้วยข้อถกเถียง ปัญหาเชื้อชาติ ศาสนา และลัทธิชาตินิยมมีความสำคัญอย่างยิ่ง ต่อผลกระทบของสันติภาพและเสถียรภาพระหว่างประเทศ การยึดถือพรมแดนที่อาณานิคมสร้างขึ้นโดยไม่คำนึงถึงภูมิศาสตร์ประชากรหรือภูมิศาสตร์เชื้อชาติยังคงเป็นปัญหาถึงปัจจุบัน (Minahan, 2016, pp. xii - xix) วาทกรรมรัฐชาติสมัยใหม่ได้รับแรงผลักดันจากลัทธิชาตินิยมในศตวรรษที่สิบเก้า ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มตกอยู่ในสถานะไร้สัญชาติ Blitz and Lynch (2009, pp. 9 - 10) ตั้งข้อสังเกตว่าสาเหตุที่ทำให้เกิดการไร้สัญชาติคือ วิธีที่รัฐกำหนดคุณลักษณะของพลเมืองในรัฐ การโยกย้ายถิ่นฐานในอดีต สภาพภูมิอากาศ การเคลื่อนย้ายที่เกิดจากสิ่งแวดล้อม และที่น่าเป็นห่วงคือการไม่จดทะเบียนเด็กแรกเกิดซึ่งเกิดขึ้นในประชากรกลุ่มที่อ่อนแอ

สัญชาติ (nationality) กับ ความเป็นพลเมือง (citizenship) มีนัยของความหมายแตกต่างกัน กล่าวคือ สัญชาติเป็นแนวคิดที่ใช้แยกความแตกต่างระหว่างรัฐชาติจากรัฐใดรัฐหนึ่ง ขณะที่ความเป็นพลเมืองมีความหมายแสดงให้เห็นถึงการเชื่อมโยงทางกฎหมายระหว่างบุคคลกับอำนาจอธิปไตยของรัฐหนึ่ง ๆ ความเป็นพลเมืองมีนัยถึงความสัมพันธ์ที่เป็นทางการระหว่างปัจเจกชนกับรัฐและมักเกี่ยวข้องกับสิทธิและหน้าที่ ความเป็นพลเมืองจึงเป็นแนวคิดที่หนักแน่นกว่าสัญชาติเพราะสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับชุมชนประเภทต่าง ๆ ได้ อีกแง่หนึ่งอาจกล่าวได้ว่าสัญชาติเป็นแนวคิดที่แคบกว่าพลเมือง แต่บางภาษา เช่น เยอรมันหรือโปแลนด์ใช้ความหมายเหมือนกัน (Maatsch, 2011, pp. 4 - 5) ปัจจุบันรัฐชาติให้ความหมายและจัดการปกครองกลุ่มคนภายในรัฐแตกต่างกัน แม้กลุ่มคนเหล่านั้นได้สิทธิความเป็นพลเมืองตามกฎหมายแต่ในทางปฏิบัติยังมีความเหลื่อมล้ำเกิดขึ้น โดยเฉพาะกับกลุ่มคนที่มีความแปลกแยกทั้งด้านเชื้อชาติ ศาสนา ดังปรากฏให้เห็นผ่านนโยบายต่าง ๆ ของแต่ละรัฐชาติ ทำให้เกิดภาวะไร้รัฐ/ไร้สัญชาติของคนบางกลุ่มขึ้น ดังเช่น กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนในทะเลอันดามัน

นักวิชาการที่ศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลฝั่งอันดามันของไทยมาอย่างยาวนาน และมีผลงานต่อเนื่องอย่าง Arunotai (2006, p. 12) จำแนกกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลที่อาศัยอยู่ในเขตการปกครองของรัฐไทยไว้ ประกอบด้วย 3 กลุ่มหลัก ๆ ได้แก่ 1) ชาวเล อูรักลาไวย์ 2) ชาวเลมอแกลน และ 3) ชาวเลมอแกน โดยกลุ่มชาวเลอูรักลาไวย์และมอแกลนอาศัยอยู่บริเวณจังหวัดพังงา ภูเก็ต กระบี่ ลงไปจนถึงจังหวัดสตูล ส่วนกลุ่มชาวเลมอแกนพบบริเวณหาดราไวย์ จังหวัดภูเก็ต หมู่เกาะสุรินทร์ จังหวัดพังงา ตลอดถึงบริเวณเกาะเหลา เกาะช้าง และเกาะพยามจังหวัดระนอง เขตจังหวัดระนองมอแกนมีจำนวนโดยประมาณ 85 ครอบครัว ประชากรทั้งสิ้น 350 คน และจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เนื่องจากมีค่านิยมในการมีครอบครัวตั้งแต่อายุยังน้อย เริ่มมีครอบครัวตั้งแต่อายุประมาณ 13 - 14 ปี ส่งผลให้ชุมชนมอแกนมีเด็กและเยาวชนสัดส่วนเกินกว่าครึ่ง มอแกนมีภาษาพูดเป็นของตัวเองแต่ไม่มีภาษาเขียน ปัจจุบันวัยผู้ใหญ่ฟังและพูดภาษาไทยได้แต่สำเนียงไม่ชัด ขณะที่เด็กรุ่นใหม่ที่เข้าศึกษาในระบบโรงเรียนสามารถฟังและพูดภาษาไทยได้คล่อง แต่บางส่วนยังไม่สามารถเข้าถึงระบบการศึกษาโดยเฉพาะผู้ชายเพราะต้องออกเรือซึ่งเป็นอาชีพเดียวที่มอแกนทำอยู่จนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตามด้วยประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์และประวัติศาสตร์การก่อร่างสร้างรัฐสมัยใหม่นั้น ส่งผลให้มอแกนตกอยู่ในสถานภาพของ “คนชายขอบ”

ความเป็นชายขอบสามารถเกิดขึ้นได้จากหลายสาเหตุไม่ว่าจะเป็นระบบเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ชาติพันธุ์วรรณา การเมือง หรือแม้กระทั่งความไม่เท่าเทียมทางเพศสถานะ ซึ่งมีผลทำให้การอุปของความเป็นชายขอบขึ้นมา (Political Construction of Marginality) แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่ารัฐเป็นตัวแสดงสำคัญ ดังนั้น การทำความเข้าใจความเป็นชายขอบของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน บทความนี้ยังให้ความสำคัญกับเรื่องความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างคนชายขอบกับรัฐ ซึ่งถือเป็นที่มาของความเป็นชายขอบที่มอแกนต้องประสบ และพวกเขาที่ไม่ได้ยอมรับกับสิ่งที่เกิดขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของ Lom-on (2014, p. 95) ที่กล่าวว่าความเป็นชายขอบที่เกิดขึ้นมิได้หมายถึง

“ยอมจำนน” เสมอไป แต่ยังสามารถก่อให้เกิดการปรับตัว ดีความ และโต้ตอบต่อสถานการณ์ที่พวกเขากำลังเผชิญหน้า ในรูปแบบต่าง ๆ ได้เช่นเดียวกัน

บทความฉบับนี้ ผู้เขียนมุ่งทำความเข้าใจกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนในบริบทของความเป็นชายขอบที่เกิดจากรัฐชาติจินตนาสู่ความพยายามสร้างพื้นที่ทางสังคมของกลุ่มขึ้น Lefebvre (1991, 33 as cited in Kumpetch, 2012, p. 11) แบ่งพื้นที่ทางสังคมออกเป็น 3 ประเภท คือ 1) การปฏิบัติการณ์ของพื้นที่ (spatial practice) 2) ภาพตัวแทนของพื้นที่ (representation of space) และ 3) พื้นที่แห่งภาพตัวแทน (representation space) การพยายามสร้างพื้นที่ทางสังคมของกลุ่มคนที่มีลักษณะเฉพาะหรือกลุ่มคนที่อยู่ในสถานะรองของสังคมปรากฏในรูปแบบที่หลากหลาย การสร้างพื้นที่ทางสังคมของชาวไทยทรงดำจังหวัดชุมพรเกิดจากวัฒนธรรมรากฐานของความเชื่อโดยมีวัดเป็นพื้นที่ผสมผสานความเชื่อทำให้ชุมชนมีปฏิสัมพันธ์ภายใต้พื้นที่ของพุทธศาสนานั้นเอง (Thongkaew, 2018) การสร้างพื้นที่ทางสังคมของคนไทยอีสานพลัดถิ่นประกอบด้วย การสร้างพื้นที่ทางสังคมผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ ผ่านชมรมชาวอีสานในล้านนาโดยการก่อตั้งชมรมคนอีสานในเชียงใหม่ ผ่านการสื่อสารมวลชนผ่านนักรายการวิทยุในพื้นที่ สื่อสิ่งพิมพ์ประเภทหนังสือสารบันเทิง และการสร้างพื้นที่ทางสังคมผ่านการท่องเที่ยวประเพณีบุญบั้งไฟ (ntasena, Hongsuwan & Wannakit, 2018, pp. 67 - 82) ในอีกมุมมองของการสร้างพื้นที่ทางสังคมในกระบวนการเรียนรู้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติลุ่มน้ำโขง ประกอบด้วย 1) การสร้างการรวมตัวของกลุ่มคนในชุมชน 2) การขยายพื้นที่เครือข่ายชุมชน 3) การสร้างเครือข่ายระหว่างพื้นที่ และ 4) การสร้างพื้นที่เคลื่อนไหวระหว่างลุ่มน้ำ (Yuenyong & Rak Phonlamueang, 2017)

บทความนี้นิยามการสร้างพื้นที่ทางสังคมภายใต้รัฐชาติไทยของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนหมายถึง การทำให้เกิดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มให้คนทั่วไปรับรู้ในฐานะเป็นพลเมืองไทยผ่านกิจกรรมในชีวิตประจำวัน ประกอบสร้าง (constructionist approach) ความหมายเชิงสัญลักษณ์ โดยเฉพาะการประยุกต์ใช้

แนวคิดที่ว่าด้วย มายาคติของ Roland Barthes คือระบบของการสร้างความหมายซึ่ง มายาคติเป็นส่วนหนึ่งของสัญวิทยาหรือศาสตร์ว่าด้วยสัญญาณ (Charoensin-o-larn, 2012, p. 132) สำหรับการสร้างพื้นที่ทางสังคมอาจนำไปสู่การยอมรับในอัตลักษณ์ของกลุ่มมอแกนจนนำไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มจากอัตลักษณ์ของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน ดังเช่น อัตลักษณ์ของเมืองเชียงใหม่ที่ถูกผลิตซ้ำจนได้รับการยอมรับและกลายเป็น สินค้าวัฒนธรรม (Kittitomsakul, 2017, pp. 238 - 258)

การทำความเข้าใจกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนในพื้นที่จังหวัดระนองเนื่องจากพื้นที่ บริเวณนี้มีชุมชนมอแกนตั้งอยู่เป็นชุมชนใหญ่และมีถึง 3 เกาะ ทั้งเกาะช้าง เกาะพยาม และเกาะเหลา ทั้งหมดล้วนตั้งอยู่บริเวณแนวพรมแดนรัฐชาติระหว่างไทยกับเมียนมา ข้อมูลในระดับพื้นที่พบว่ายังมีการติดต่อและย้ายถิ่นข้ามรัฐชาติอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับสัญชาติไทยซึ่งการเลือกตั้งถิ่นฐานในไทยถือได้ว่าพวกเขาเลือกที่จะเป็นพลเมืองไทย โดยเฉพาะเด็กรุ่นใหม่ที่เกิดและเติบโตในไทยพวกเขาควรได้รับสัญชาติไทยแต่สภาพความเป็นจริงพวกเขายังไร้สถานะทางทะเบียน (บัตรขึ้นต้นด้วยเลขศูนย์) ส่งผลให้เป็นบุคคลที่อยู่ในสถานะรองและขาดโอกาสทางสังคมอีก นานับประการ รวมถึงถูกแสวงหาผลประโยชน์อย่างไม่เป็นธรรมจากคนบางกลุ่ม

บทความนำเสนอประเด็นหลัก ประกอบด้วย 1) มายาคติของรัฐชาติ (ไทย) กับการทำให้มอแกนกลายเป็นชายขอบ 2) การเข้าไม่ถึงสิทธิบริการสาธารณะตามกฎหมาย: บทสะท้อนความเป็นชายขอบของมอแกน 3) มอแกนกับการประกอบสร้างความเป็นพุทธ 4) มอแกนกับการนำเสนอตัวตนผ่านภาพลักษณ์ “ยิปซีทะเล” 5) มอแกนกับการเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิความเป็นพลเมืองไทย และ 6) โครงการแก้ไขปัญหาสถานะและสัญชาติให้กับกลุ่มมอแกนหรือชาวเล บทความนี้แสดงให้เห็นว่าแม้มอแกนจะถูกทำให้กลายเป็นชายขอบแต่ก็ไม่ได้หมายความว่าพวกเขาจะยอมรับและจำนนเสมอไปกลับตรงกันข้ามพวกเขาก็พยายามสร้างพื้นที่ทางสังคมเพื่อให้ตนเองมีความหมายด้วยเหมือนกัน

วัตถุประสงค์

เพื่ออธิบายการสร้างพื้นที่ทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนที่อาศัยอยู่บริเวณ
เกาะเหลา เกาะช้าง และเกาะพยาม จังหวัดระนองในบริบทของความเป็นชายขอบ

วิธีการศึกษา

บทความนี้กำหนดพื้นที่ศึกษา คือ ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนซึ่งอาศัยอยู่
บริเวณเกาะเหลา เกาะช้าง เกาะพยาม จังหวัดระนอง เขตการปกครองของรัฐไทย
โดยใช้การวิจัยภาคสนาม (field research) ผู้ให้ข้อมูลหลักเลือกแบบเจาะจง
(purposive sampling) จากกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนที่อาศัยอยู่ประจำในเขตจังหวัด
ระนอง และอยู่ระหว่างการขึ้นทะเบียนขอสัญชาติไทย จำนวน 15 คน และผู้เกี่ยวข้อง
อีก 5 คน เก็บข้อมูลด้วยการสังเกตทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสังเกตแบบ
ไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการวิจัยเอกสาร ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559 – 2561
วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) เพื่อยกระดับข้อเท็จจริง
เป็นมโนทัศน์ ด้วยการทำให้ข้อมูลที่มีอยู่อย่างหลากหลายและมีความหมายมากพอที่จะ
บอกได้ว่าปรากฏการณ์ที่เรารับรู้ นั้นหมายถึงอะไร เกิดขึ้นได้อย่างไร เพื่อให้ข้อมูลมี
ความเที่ยงตรงและน่าเชื่อถือ การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูล โดยอาศัย
หลักการตรวจสอบสามเส้า (triangulation) ด้านข้อมูล (data triangulation) เพื่อ
พิสูจน์ว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มาจากแหล่งต่าง ๆ มีความถูกต้องและสอดคล้องกันหรือไม่
อย่างไร จากนั้นจึงนำเสนอข้อมูลโดยใช้วิธีการพรรณนา

ผลการศึกษา

1. รัฐชาติกับการทำให้กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนกลายเป็นชายขอบ การกำเนิดรัฐ
ชาติตามแนวทางของภูมิรัฐศาสตร์สมัยใหม่ในยุคหลังอาณานิคมเป็นช่วงเดียวกับการ
เกิดขึ้นของสิ่งที่เรียกว่า “พรมแดน” (border) ตามรัฐชาติแบบใหม่ที่จะต้องมี
องค์ประกอบครบทั้ง 4 ประการ คือ ประชาชน ดินแดนที่แน่นอน รัฐบาลและอำนาจ
อธิปไตย วาทกรรมว่าด้วยรัฐชาติของไทยก็เช่นเดียวกันให้ความสำคัญกับองค์ประกอบ

ของรัฐ โดยเฉพาะองค์ประกอบที่ว่าด้วยประชาชนที่รัฐเข้าครอบครองดินแดนแต่ไม่รับเอาผู้คนเหล่านั้นมาเป็นพลเมืองของรัฐเพียงเพราะเขาเหล่านั้นมีความต่างหรือด้วยเหตุผลใดก็ตามในกรณีของมอแกนซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลฝั่งทะเลอันดามันมีวิถีชีวิตเดินทางเร่ร่อน โดยมีได้เป็นพลเมืองรัฐใดมาตั้งแต่อดีตถือเป็นอัตลักษณ์ของผู้คนกลุ่มนี้ที่อาศัยท่องทะเลในการดำรงชีวิต แต่ด้วยข้อจำกัดเพราะการสร้างพรมแดนรัฐชาติสมัยใหม่โดยเฉพาะช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ส่งผลให้วิถีชีวิตดังกล่าวที่มีมาแต่อดีตกลับทำให้เกิดอุปสรรคในการเคลื่อนย้ายถิ่นตามวิถีชีวิตแบบเดิม จึงเกิดการตั้งถิ่นที่อาศัยอย่างถาวร โดยพบตั้งแต่บริเวณหมู่เกาะมะริดในประเทศเมียนมาเรื่อยมาจนถึงบริเวณภาคใต้ของประเทศไทย ตลอดถึงมาเลเซีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองของรัฐที่ว่าด้วยสัญชาติไทย Kan Chana Chittra Sai Sunthon (2007, p. 4) อธิบายว่าพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2456 เปน กฎหมายสัญชาติที่เปลี่ยลายลักษณะอักษรฉบับแรกของไทย สัญชาติไทยอาจเกิดขึ้นใน 5 สถานการณ์ กล่าวคือ 1) การได้สัญชาติไทยของบุตรของบิดาที่ขอด้วยกฎหมายซึ่งมีสัญชาติไทย 2) การได้สัญชาติไทยของบุตรของมารดาซึ่งมีสัญชาติไทย 3) การได้สัญชาติไทยของบุคคลที่เกิดในประเทศไทย 4) การได้สัญชาติไทยของหญิงที่สมรสตามกฎหมายกับชายสัญชาติไทย และ 5) การได้สัญชาติไทยโดยการแปลงสัญชาติเป็นไทย โดยให้ข้อสังเกตว่าคนต่างด้าวที่มีสิทธิเรียกร้องขอสัญชาติไทยก็คือคนต่างด้าวที่มีความกลมกลืนกับสังคมไทยหรือมีศักยภาพที่ชัดเจนกว่าย่อมจะต้องมีความกลมกลืนกับสังคมไทยอย่างแน่นอน

เมื่อพิจารณามอแกนซึ่งถือเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกทำให้กลายเป็นชายขอบนั้น เกิดจากตกรสำรวจทางทะเบียนราษฎรและไม่ได้รับสัญชาติไทย เนื่องจากวิถีชีวิตที่เร่ร่อนมีแหล่งพักพิงไม่แน่นอน ประกอบกับภาษา วัฒนธรรม ที่รัฐไทยอาจไม่ยอมรับว่าคนกลุ่มนี้คือคนไทย การจ้งนับของเจ้าหน้าที่ในขณะนั้น รวมถึงความไม่รู้ว่าจะต้องดำเนินการอย่างไร ดังการให้สัมภาษณ์

“เมื่อก่อนเดินทางไปเกาะย่านเชือก (เมียนมา) ไปเกาะสุรินทร์ (ไทย) สบายใกล้ไปกลับข้าวยังไม่บูด และไปบ่อยไปหาเพื่อ ไปหาปลา ก็

แล้วแต่อยากจะไป ไม่ค่อยได้ขึ้นบนฝั่ง ไม่รู้เขาต้องให้ทำบัตรประชาชน พอเดี๋ยวนี้ไปขอลำบากแล้ว ต้องพิสูจน์หลายอย่าง เดี่ยวนี้นะเดินทางลำบากในทะเลมีเรือใหญ่วิ่งมา เรือเราเล็กนี่จะลัมเลยนะ ยิ่งไปฝั่งเมียนมาเขากามหาบัตร เราไม่มีบอกว่าเป็นมอแกน เขารู้ว่าเราเป็นมอแกนใช้ไหมเขาให้ไปแต่เขาตรวจมาก นานด้วย ยิ่งเด็กหนุ่ม ๆ ไม่ค่อยกล้าเพราะพวกนี้หน้าตาไม่เหมือนมอแกนแล้ว” (Pramong Kit, 2017, October 5, Personal Interview)

อีกทั้งความจำเป็นที่ต้องมีสัญชาติในยุคแรก ๆ อาจไม่เข้มข้นนัก ต่างจากในปัจจุบันที่สัญชาติมีความหมายโดยเฉพาะสิทธิขั้นพื้นฐานเพื่อรับบริการสาธารณะจากภาครัฐหรือแม้กระทั่งการใช้ชีวิตประจำวันในสังคมซึ่งจำเป็นต้องเข้าไปในเมืองก็อยู่ในความยากลำบาก บ่อยครั้งที่ถูกมองเป็นอื่น ดังคำกล่าวที่ว่า

“...มอแกนไม่มีบัตรใช้ไหม เข้าไปในเมืองตำรวจหาว่าเป็นพม่า เพราะพูดไทยไม่ชัดเมื่อก่อนจะต้องวิ่งไปยืนยันว่าเป็นมอแกน หลัง ๆ ฉันให้จดเบอร์โทรฉันไว้ทุกคน พอเจอตำรวจก็ให้โทรมาหาแล้วฉันคุยกับตำรวจเองว่าเป็นมอแกน ไม่ใช่พม่า...” (Chaemphit, 2017, September 20, Personal Interview)

จะเห็นได้ว่าความต่างที่มอแกนมีอยู่ถูกมายาคติของชาติที่ว่าด้วย “พลเมือง” (citizen) เบียดขับให้เขาเป็นคนชายขอบซึ่งเป็นระบบและกระบวนการที่รัฐชาติไทยสร้าง/ผลิต (constitute) เอกลักษณ์ (identity) และความหมาย (significance) ของความเป็นไทยให้กับสรรพสิ่งต่าง ๆ ในสังคม ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับมายาคติของบาร์ตส์ซึ่งมองว่ามายาคติไม่ใช่วัตถุ สิ่งของ ความคิด แต่เป็นระบบ ระเบียบและรูปแบบวิธีการสร้างความหมายแบบหนึ่งที่สูงกับเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์เฉพาะชุดหนึ่ง มีขีดจำกัดของการใช้และมีกระบวนการทำให้เกิดการยอมรับในสังคม (Charoensin-o-larn, 2012, p. 131)

2. การเข้าถึงสิทธิบริการสาธารณสุขตามกฎหมาย: บทสะท้อนความเป็น
ชายขอบของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน บริการสาธารณสุขที่รัฐทั้งระดับท้องถิ่นและส่วนกลาง
ถือเป็นสิทธิที่พลเมืองทั่วไปเข้าถึงได้เพราะบริการสาธารณสุขก็คือการให้บริการหรือการ
ดำเนินงานของภาครัฐและหรือภาคเอกชนที่ได้รับมอบหมายจากรัฐ รวมถึงหน่วยงาน
รูปแบบอื่น ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน ซึ่งเป็นภารกิจที่มีความสำคัญ
ต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนรวมถึงความมั่นคงในชาติ ดังที่ Sriram (2014, pp. 1 - 5)
ให้ความหมายของการบริการสาธารณสุขไว้ว่า การบริหารและดำเนินการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ
เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนทั่วไป โดยการบริการสาธารณสุขจะเป็นไปใน
ลักษณะของการมีองค์กรหรือหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการทำหน้าที่ปฏิบัติการรับใช้
อำนวยความสะดวก แก้ปัญหา ตลอดจนตอบสนองความต้องการในด้านหรือเรื่องต่าง ๆ
ให้แก่ประชาชนในกรณีของมอแกนการเข้าถึงสิทธิบริการสาธารณสุขตามกฎหมายถือเป็น
ประเด็นที่มอแกนเรียกร้องอยู่เพราะตลอดเวลาที่ผ่านมาในทางปฏิบัติคนกลุ่มนี้เข้า
ไม่ถึงสิทธิดังกล่าว กรณีที่ยืนยันได้เป็นอย่างดีคือ การเข้าถึงสิทธิรักษาพยาบาลที่มอ
แกนควรได้รับในฐานะพลเมืองไทย

บทสะท้อนที่สำคัญ เช่น กรณีของนายเอ (นามสมมุติ) วัย 25 ปี หนุ่มชาวมอ
แกนที่ออกเรือรับจ้างดำน้ำหาปลิงทะเลแต่เกิดอาการที่เรียกว่า “น้ำหนีบ” ซึ่งสาเหตุ
เกิดจากการดำน้ำในระดับที่ลึกเกินกว่าที่ร่างกายจะรับได้ ส่งผลให้ร่างกายช่วงล่างขยับไม่ได้
จำเป็นต้องรักษาโดยด่วนซึ่งโรงพยาบาลระนองไม่สามารถรักษาได้จำเป็นต้องส่งไป
รักษาที่โรงพยาบาลวชิระภูเก็ต แต่ค่าใช้จ่ายสูงมาก (ประมาณ 50,000 – 100,000 บาท)
และครอบครัวของนายเอก็ไม่มีค่าใช้จ่ายจึงจำเป็นต้องนอนรักษาตามอาการที่
โรงพยาบาลระนอง และโรงพยาบาลระนองให้กลับไปรักษาตัวที่บ้าน หลังจากกลับไป
รักษาที่บ้านประมาณ 7 วัน อาการไม่ทุเลาจึงมีผู้ใจบุญให้การช่วยเหลือส่งไปรักษา
ที่โรงพยาบาลวชิระภูเก็ต เมื่อถึงโรงพยาบาลวชิระภูเก็ตหมอผู้ดูแลแจ้งว่ากรณีเกิด
เหตุการณ์น้ำหนีบต้องเข้ารับการรักษาภายใน 4 ชั่วโมงจึงจะมีโอกาสหายเป็นปกติแต่
กรณีดังกล่าวนานเกินไป ส่งผลให้เซลล์ในร่างกายบริเวณที่ได้รับบาดเจ็บตายและไม่

สามารถฟื้นฟูได้ หลังจากนั้นจึงกลับมารักษาตัวที่บ้านเนื่องจากไม่มีคำรักษาพยาบาล และเสียชีวิตเพราะติดเชื้อหลังจากนั้นประมาณ 1 เดือน เหตุการณ์นี้นางบี (นามสมมุติ) ภรรยาผู้เสียชีวิตกล่าวด้วยเสียงสั่นคลอว่า

“...พม่าเข้ามาอยู่บ้านเรายังใช้สิทธิเข้าโรงพยาบาลได้ในฐานะ
แรงงานต่างชาติ แต่เราคนไทยแท้ ๆ กลับไม่มีบัตรอะไรเลย
บัตรทองก็ไม่มี ต้องจ่ายเองทั้งหมด แล้วจะเอาตั้งกี่ที่ไหน...”

(Pramong Kit, 2017, December 2, Personal Interview)

เหตุการณ์นี้สะท้อนให้เห็นว่ามอแกนยังไม่สามารถเข้าถึงบริการสาธารณสุข
ที่มีคุณภาพได้ โดยเฉพาะการรักษาพยาบาลแม้พวกเขาได้รับสิทธิรักษาพยาบาลตาม
มติคณะรัฐมนตรีเมื่อ 23 มีนาคม 2553 ก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติพวกเขาต้องเผชิญกับ
ความไม่รู้ ไม่เข้าใจ ในสิทธิของตนเองรวมถึงความแตกต่างในด้านภาษา รูปลักษณ์ภายนอก
ประกอบกับข้อจำกัดของสถานพยาบาล ทำให้พวกเขาไม่ได้รับบริการที่ควรจะเป็น

อีกกรณีสะท้อนให้เห็นการถูกแสวงหาผลประโยชน์จากบุคลากรในหน่วยงาน
ของรัฐ โดยผู้เขียนได้รับประสบการณ์โดยตรงจากการทำกิจกรรมร่วมกับมอแกน
สามารถสัมผัสได้ถึงความเดือดร้อน ความไม่เป็นธรรม และการแสวงหาผลประโยชน์
จากมอแกนโดยรัฐ ซึ่งผู้เขียนพามอแกนไปเรียนรู้ทางสังคมในต่างจังหวัด ระหว่างวันที่
2 – 4 กรกฎาคม 2561 เพื่อสร้างโอกาสให้มอแกนได้เรียนรู้และมีประสบการณ์ทาง
สังคม กำหนดออกเดินทางในวันที่ 2 เวลา 06.00 น. แต่ต้องเลื่อนเวลาการเดินทาง
ออกไป เนื่องจากเอกสารขออนุญาตออกนอกเขตจังหวัดของมอแกนที่ไม่มีบัตร
ประจำตัวประชาชนยังไม่ได้ลงนามอนุมัติ ทั้งนี้ ได้ยื่นเอกสารขอเดินทางออกนอก
จังหวัดตามระเบียบที่เกี่ยวข้อง จากงานด้านความมั่นคงที่ทำการปกครองในพื้นที่ ตั้งแต่
วันพฤหัสบดีที่ 28 มิถุนายน 2561 ในช่วงเช้าวันที่ 2 ผู้เขียนไปสอบถามเจ้าหน้าที่ได้
ความว่าปลัดผู้รับผิดชอบยังไม่เซ็นลงนาม และบอกว่าให้รอ ผู้เขียนจึงรออีกประมาณ
10 นาที ผู้หญิงคนดังกล่าวเดินมาบอกว่า “เดี๋ยวถ้าปลัดไม่มาจะให้ปลัดอีกคนเซ็นให้”

และเธอก็เดินเข้าออกหลายรอบ จนเวลาประมาณ 09.00 น. ผู้เขียนจึงกลับและโทรประสานให้ มอแกนไปรอรับเอง และประมาณ 09.15 น. จึงได้รับหนังสืออนุญาตออกนอกเขตจังหวัด โดยได้รับแจ้งจากมอแกนว่าต้องจ่ายเพิ่มอีก 500 บาท จากปกติจ่าย 100 บาทต่อคน ผู้เขียนจึงขอลุโบเสรีจรับเงินแต่ได้รับคำตอบว่าไม่มี และต้องจ่ายทุกครั้งที่มีมอแกนขออนอกนอกจังหวัด

“อาจารย์รู้ไหมเมื่อกี้ทำไมตอนอาจารย์ไปเขายังไม่เซ็นให้ เพราะรู้ว่าเป็นอาจารย์ พอฉันไปเขารู้กัน เพราะทำเป็นประจำ อาจารย์รู้ไหมปกติวันนี้ต้องจ่ายเพิ่ม 1,000 บาท แต่วันนี้เขาลดให้ และเป็นแบบนี้ทุกครั้งที่ฉันพามอแกนมาขออนุญาตออกนอกจังหวัด”

(Chaemphit, 2018, July 2, Personal Interview)

จากพฤติกรรมของเจ้าหน้าที่รัฐบางคน แสดงให้เห็นว่าการที่มีมอแกนอยู่ภายใต้รัฐชาติในฐานะ ผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียนเกิดช่องว่างให้เจ้าหน้าที่รัฐแสวงหาผลประโยชน์อย่างไม่เป็นธรรมจากกลุ่มคนดังกล่าว และตัวอย่างนี้คงเป็นเพียงหนึ่งตัวอย่างที่มีมอแกนเผชิญกับข้อจำกัดของการดำรงอยู่ภายใต้รัฐชาติ ความจริงใจของหน่วยงานภาครัฐจากระดับนโยบายจนถึงระดับปฏิบัติการที่จะแก้ปัญหานี้ มีหรือไม่อย่างไร

ทั้งสองกรณีที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความเป็นชายขอบของมอแกนที่ต้องเผชิญกับการอยู่ภายใต้รัฐไทยและเหตุการณ์นี้เป็นเพียงหนึ่งในหลาย ๆ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจากการเข้าไม่ถึงสิทธิขั้นพื้นฐานที่ควรได้รับในฐานะพลเมืองไทย รวมถึงการถูกแสวงหาผลประโยชน์อย่างไม่เป็นธรรม

3. กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนกับการประกอบสร้างความเป็นพุทธ เดิมมอแกนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่มีศาสนาและประเพณีวัฒนธรรมยังไม่ปรากฏให้เห็นมากนัก มีเพียงแต่การเข้าร่วมพิธีลอยเรือกับมอแกนในพื้นที่อื่น ซึ่งส่วนใหญ่จะร่วมพิธีลอยเรือกับมอแกนเกาะสุรินทร์ จังหวัดพังงา หรือร่วมที่จังหวัดภูเก็ต ขณะที่ความเชื่อหลังความตายของมอแกนเมื่อมีสมาชิกคนใดเสียชีวิตก็จะดีใจด้วยการเปิดเพลงเต้นกันอย่าง

สนุกสนานเพราะเชื่อว่าความตายถือเป็นเรื่องธรรมดา การตายก็คือการไปสบายจะไม่มี การเศร้าใด ๆ

หลังเหตุการณ์สึนามิมอแกนได้รับความช่วยเหลือจากมูลนิธิเมอร์ซีในด้านต่าง ๆ เช่น การเปิดศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน การสนับสนุนและให้ทุนเด็กที่เรียนจบชั้น ประถมศึกษา มาเรียนระดับที่สูงขึ้นในโรงเรียนที่อยู่ในเขตอำเภอเมืองระนอง โดยจัดที่พักและสนับสนุนค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาเท่าที่เด็กจะเรียนได้ รวมถึงการช่วยเหลือด้านอื่น ๆ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของมอแกน ขณะเดียวกันก็สร้างโบสถ์คริสในชุมชนมอแกน และพยายามเผยแพร่ศาสนาผ่านการทำกิจกรรมในชุมชนแต่ผู้คนในชุมชนไม่ยอมรับ ดังที่เล่าให้ฟังว่า

“...เมื่อก่อนเคยมีโบสถ์คริสตรงนี้ เราไม่เอาศาสนาคริสเพราะตั้งแต่มี โบสถ์มีคนตายมากในชุมชน ตายแบบแปลก ๆ เราไม่เอาเราไม่เอา...”

(Pramong Kit, 2017, September 27, Personal Interview)

แสดงให้เห็นว่าแม้จะมีความพยายามในการเผยแพร่ศาสนาคริสต์แต่ชาวมอแกน ก็ปฏิเสธแต่เขากลับต้องการวัด วัดที่มีพระ ดังคำกล่าวที่ว่า

“...เราอยากได้วัด ไม่ต้องสร้างอย่างอื่นให้เรา เราสร้างเองก็ได้แต่หา พระให้เรานะ ถ้าตายไปอยากให้พระสวด...”

(Pramong Kit, 2017, September 27, Personal Interview)

หลังจากนั้นผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งทหารในพื้นที่และผู้นำในชุมชนโดยเฉพาะคุณเนาวนิตย์ แจ่มพิศ ซึ่งเป็นทั้งสมาชิกสภาเทศบาลตำบลปากน้ำท่าเรือซึ่งรับผิดชอบพื้นที่นี้โดยตรง อีกทั้งยังเป็นผู้ที่ให้ความช่วยเหลือมอแกนมาโดยตลอดและถือเป็นที่พักของมอแกน โดยเฉพาะมอแกนที่อาศัยอยู่เกาะเหลา ประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อหาวัสดุ มาสร้างวัด (ซึ่งเป็นเพียงที่พักสงฆ์) ตามความประสงค์ของชาวมอแกน มีการนำพระพุทธรูป มาวางไว้เพื่อไว้กราบไหว้ บูชา และนิมนต์พระจากจังหวัดสุราษฎร์ธานีมาประกอบพิธี

ทำบุญเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ชุมชน และชาวมอแกนก็พึงพอใจกับที่พิกสงฆ์ที่สร้างขึ้น ผู้เขียนเห็นว่าการศึกษาที่มอแกนสร้างวัดรวมถึงจัดหาพระพุทธรูปมาบูชาและต้องการประกอบพิธีกรรมของศาสนาพุทธ เกิดจากการที่มอแกนมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกมากขึ้น โดยเฉพาะการค้าซึ่งมอแกนต้องมาขายสินค้าให้กับพ่อค้า แม้ค้าในตลาดเมืองระนอง ซึ่งส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธและมอแกนเองก็มักจะร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับศาสนาพุทธด้วย เช่น งานบวช งานศพ งานบุญเดือนสิบ เป็นต้น ซึ่งอาจรับรู้และซึมซับความเป็นพุทธ อีกทั้งเป็นการสร้างสัญญาขึ้นมาเพื่อให้เห็นถึงความเป็น “พวกเดียวกัน” กับคนไทยทั่วไป ที่นับถือศาสนาพุทธที่พวกเขาแม้มีปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวันด้วย

4. กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนกับการนำเสนอตัวตนผ่านภาพลักษณ์ “ยิปซีทะเล” ชาวมอแกนประกอบอาชีพเพียงอาชีพเดียวคือ การทำประมง เดิมเป็นการทำประมงไม่มีความซับซ้อนมาก เช่น การวางอวนปู หรือการเลี้ยงปลาในกระชัง เนื่องจากทรัพยากรมีมากแต่ปัจจุบันการทำประมงของชาวมอแกนเริ่มเปลี่ยนไปเพื่อปรับตัวในการประกอบอาชีพโดยผู้หญิงจะอยู่บ้านเลี้ยงลูกและหาหอยริมฝั่งบางครั้งอวนมีเรือเองจะออกเรือบริเวณรอบ ๆ เกาะ เข้ามาก็จะช่วยเก็บกุ้ง ปู ที่ได้จากการวางอวน ครอบครวที่มีลักษณะนี้มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้น เนื่องจากรายได้ที่ไม่มั่นคงของครอบครวจึงไม่สามารถซื้อเรือมาเป็นของตัวเอง ผู้ชายออกเรือเป็นลูกจ้างของนายทุนโดยการออกเรือแต่ละครั้งใช้เวลา 7 - 15 วัน หรือมากกว่านั้นขึ้นอยู่กับสถานที่ที่ไป อย่างไรก็ตาม การประกอบอาชีพของชาวมอแกนอยู่ในสถานะที่เลือกไม่ได้ เนื่องจากวัยแรงงานส่วนใหญ่ไม่มีบัตรประจำตัวประชาชน การขึ้นมารับจ้างบนฝั่งและการทำงานในสถานประกอบการจึงไม่มีใครรับเข้าทำงานเพราะมอแกนมีเพียงบัตรที่ขึ้นต้นด้วยเลขศูนย์ (บุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียนว่าด้วยการสำรวจและจัดทำทะเบียนสำหรับบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน พ.ศ. 2548) ดังการให้สัมภาษณ์

“...ขนาดหนูจวม. 3 ไปสมัครงานที่โรงงานส่งอาหารทะเลแช่แข็งเขา บอกว่าถ้าไม่มีบัตรประชาชนเขาไม่รับ เพราะไม่อยากทำเอกสารกับทางราชการ เขาบอกตอนนี้แรงงานจังหวัดตรวจเข้ม ขนาดพี่ที่จับ

ปวส. สาขาการท่องเที่ยวเขายังไม่รับเลย” (Pramong Kit, 2018, July 5, Personal Interview)

การหาเลี้ยงชีพจึงยังต้องพึ่งทะเลต่อไปและถือเป็นอาชีพที่พวกเขาถนัดด้วย อย่างไรก็ตาม มอแกนเองก็ไม่ได้หยุดนิ่งกลับพยายามนำเสนอสิ่งที่ตนเองถนัดผ่านสื่อต่าง ๆ โดยเฉพาะความสามารถด้านการดำน้ำ มอแกนดำน้ำได้ลึกและนานเนื่องจากวิถีชีวิตที่อยู่กับทะเลตั้งแต่บรรพบุรุษ ดังนั้นทัศนคติซึ่งเป็นสมาชิกในชุมชนมอแกนเกาะเหลากล่าวว่า

“...เรื่องการดำน้ำเด็กที่นี้ถนัด เกิดมาก็เจอทะเลเลยเล่นน้ำทะเลลงทะเลถือเป็นเรื่องปกติของเด็กที่นี้ คนที่มาจะข้างนอกมักจะมีมองว่าปล่อยให้เด็กเล็ก ๆ 2 – 3 ขวบ เล่นน้ำได้ไงที่นี้เป็นเรื่องปกติพอโตหน่อยก็ออกไปไกลขึ้นก็อยู่แบบนี้เนี่ยเด็กรุ่นนี้ (ประมาณ 10 ปี) ลองให้เขาดำน้ำดูคนนอกคิดว่าลงไปตายใต้ทะเลแล้วเขาดำได้นาน นายทุนเลยชอบ จ้างออกเรือเพราะจะลงไปดำปลิงได้ลึก...”

(Phongphithak, 2017, September 27, Personal Interview)

จนทำให้ผู้คนจากภายนอกนำภาพและเรื่องราวการดำน้ำและการใช้ชีวิตในทะเลของมอแกนไปเสนอผ่านสื่อต่าง ๆ จนโด่งดัง ทั้งในและต่างประเทศ และทุกครั้งที่มีการเยี่ยมชมมาและสถานภาพความเป็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งประเด็นที่เป็นข้อเรียกร้องผ่านสื่อและบุคคลที่เข้ามาคือ ความเป็นพลเมืองไทยโดยสมบูรณ์ซึ่งหมายถึงการเรียกร้องขอสัญชาติไทย

5. กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนกับการเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิความเป็นพลเมืองไทย ขณะที่ชาวเลอุรักลาไวย์และมอแกนได้ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตสู่สังคมสมัยใหม่ก่อนและเป็นพลเมืองไทยอย่างสมบูรณ์ ได้รับบัตรประจำตัวประชาชนไทยรวมถึงใช้สิทธิความเป็นพลเมืองได้อย่างบุคคลทั่วไป แต่กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนส่วนใหญ่กลับยังไม่มีสถานะทางทะเบียน สืบเนื่องจากวิถีชีวิตที่ไม่ยึดติดกับถิ่นที่อยู่ อาศัยบนเรือใช้ชีวิตอยู่

ในทะเลเป็นหลัก เร่ร่อนไปตามสภาพภูมิศาสตร์และภูมิอากาศตามฤดูกาล เมื่อถึงฤดูมรสุมจึงจะขึ้นฝั่งและสร้างที่อยู่แบบชั่วคราวเพียงเพื่อให้หลบแดดหลบฝนตามชายฝั่ง รวมถึงเกาะต่าง ๆ ที่สามารถ หลบลมหลบฝนได้ และเมื่อผ่านฤดูมรสุมก็กลับไปใช้ชีวิตในทะเลต่อไปจึงไม่มีหลักแหล่งของการอยู่อาศัยบนฝั่งให้เห็นเป็นชุมชนอย่างชัดเจน จนกระทั่งหลังเหตุการณ์สึนามิปี พ.ศ. 2547 กลุ่มชาวเลมอแกนจึงตั้งถิ่นที่อยู่แบบถาวรบริเวณหาดราไวย์ จังหวัดภูเก็ต หมู่เกาะสุรินทร์ จังหวัดพังงา เกาะเหลา เกาะช้างและเกาะพยามของจังหวัดระนอง รวมถึงมีปฏิสัมพันธ์กับผู้คนภายนอกมากขึ้นส่งผลให้วิถีชีวิตเริ่มเปลี่ยนไป โดยมอแกนหันมาทำกิจกรรมเพื่อสังคมร่วมกับรัฐอย่างต่อเนื่อง เช่น การร่วมกิจกรรมปลูกป่าโครงการผืนป่าอาเซียน ประจำปี 2560 เอลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชการที่ 9 โดยหน่วยเฉพาะกิจทหารราบที่ 24 ร่วมกับสถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 10 (เมืองระนอง) เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2560 เป็นกิจกรรมที่ประชาชน จากทุกภาคส่วนร่วมมือกัน ปลูกป่าชายเลนตามแนวชายแดนซึ่งมอแกนก็เข้าร่วมในกิจกรรมนี้ด้วย แสดงให้เห็นถึงการสื่อสารถึงความเป็นพลเมืองไทยของมอแกน

หนึ่งในการเคลื่อนไหวของมอแกนที่เห็นเป็นรูปธรรม คือ การเรียกร้องติดตามนโยบายการฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวเล สืบเนื่องจากเหตุการณ์ธรณีพิบัติภัยสึนามิทำให้กลุ่มชาวเลทั้งมอแกน มอแกลนและอูรักลาไวย์ที่ทำมาหากินและอาศัยอยู่ในแถบชายฝั่งอันดามันได้รับความเดือดร้อนจากการบุกรุกของนายทุน โดยจับจองกรรมสิทธิ์ในที่ดินและผลักกลุ่มชาวเลออกนอกพื้นที่ ทำให้ชาวเลส่วนใหญ่ไร้ที่อยู่ขาดเครื่องมือทำกินและที่สำคัญ คือ ปัญหาการไร้สัญชาติที่ทำให้ชาวเลไม่สามารถรักษาวิถีชีวิตและคุณค่าทางวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้ได้ โดยมีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการบูรณาการเพื่อฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวเลขึ้น ตามคำสั่งกระทรวงวัฒนธรรมที่ 33/2552 ลงวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2552 และเมื่อ 2 มิถุนายน 2553 คณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบตามนโยบายฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวเลใน 2 มาตรการ คือ 1) มาตรการระยะสั้น ระยะเวลา 6 - 12 เดือน โดยเน้นการสร้างความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย การประกอบอาชีพ การช่วยเหลือด้านสาธารณสุข

การแก้ปัญหาสัญชาติ การส่งเสริมการศึกษา การแก้ปัญหาอคติทางชาติพันธุ์ การส่งเสริมภาษาวัฒนธรรมท้องถิ่น การสนับสนุนและส่งเสริมสื่อพื้นบ้านของชาวเล การจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนกิจกรรมเครือข่ายชาวเลอย่างเป็นรูปธรรม 2) มาตรการฟื้นฟูระยะยาว ระยะเวลา 1 - 3 ปี เน้นเรื่องการกำหนดเขตพื้นที่วัฒนธรรมพิเศษที่เอื้อต่อกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีลักษณะจำเพาะ สำหรับจังหวัดระนองมีคำสั่งจังหวัดระนองที่ 524/2552 เรื่องคณะกรรมการปฏิบัติงานระดับจังหวัดเพื่อฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวเล ลงวันที่ 30 เมษายน 2552 และนโยบายดังกล่าวไม่ได้นำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ส่งผลให้มอแกนซึ่งมีแกนนำคนสำคัญ คือ คุณเนาวนิตย์ แจ่มพิศ เรียกร้องให้ดำเนินการอย่างจริงจังจนในที่สุดจังหวัดระนองประชุมคณะทำงานดังกล่าว เพื่อติดตามการดำเนินงานตามนโยบาย เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2559 ณ ห้องประชุมพลับพลึงธาร อาคารศาลากลางจังหวัดระนอง โดยที่ประชุมมอแกนเสนอประเด็นความเดือดร้อน 5 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) บัตรประชาชนซึ่งได้ยื่นขอไปแล้วแต่ยังไม่ได้รับ 2) ขาดแคลนเครื่องมือประกอบอาชีพประมง เช่น เรือ อวน เชือก ฟัน ตะกั่ว ฯลฯ 3) เรื่องที่ดินบริเวณเกาะเหลามีผู้อ้างสิทธิ์ครอบครอง (นส. 3) เข้ามาจัดการในพื้นที่ส่งผลให้กระทบต่อการดำเนินชีวิตโดยปกติสุขของชาวมอแกน 4) การติดตั้งและวิธีใช้เครื่องกรองน้ำซึ่งปัจจุบันมีเครื่องกรองน้ำอยู่แล้วแต่ไม่สามารถใช้งานได้เนื่องจากไม่มีความรู้ในการใช้เครื่องกรองน้ำ และ 5) ขอบปรับปรุงท่าเทียบเรือให้มีความสมบูรณ์และใหญ่กว่าเดิมซึ่งปัจจุบันท่าเทียบเรือมีสภาพชำรุดอย่างมากทำให้ประชาชนประสบความเดือดร้อนในการขึ้น - ลงเรือ

จะเห็นได้ว่ามอแกนจะเป็นกลุ่มคนชายขอบแต่พวกเขาที่ไม่ได้หยุดนิ่งยอมรับกับสิ่งที่เกิดขึ้น ในปัจจุบันกลับเห็นการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิอันพึงมีพึงได้ในฐานะประชาชนไทยแม้พวกเขายังไม่ได้รับสัญชาติไทยก็ตาม

6. โครงการแก้ไขปัญหาสถานะและสัญชาติให้กับกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน การที่มอแกนอยู่ภายใต้การปกครองของประเทศไทยซึ่งมีกฎหมายสำหรับการปกครองพลเมือง รวมถึงการให้สิทธิและสวัสดิการขั้นพื้นฐาน เช่น การเข้ารับบริการจาก

โรงพยาบาลของรัฐ การประกอบอาชีพที่ถูกจำกัดให้ใช้แรงงานภาคคนอกระบบได้เพียงอย่างเดียวกลับเป็นอุปสรรคของการใช้ชีวิตในยุคปัจจุบันเป็นอย่างยิ่ง จึงมีการเรียกร้องของสัญชาติไทยมาอย่างต่อเนื่อง แต่ด้วยสภาพภูมิศาสตร์ที่มีความใกล้ชิดกับประเทศเมียนมาและมอแกนเองยังมีปฏิสัมพันธ์ข้ามพรมแดนกับมอแกนในประเทศเมียนมาอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับกฎหมายเกี่ยวกับการให้สัญชาติของประเทศไทย มีขั้นตอนที่ต้องพิสูจน์การอาศัยอยู่ การเกิด ภายใต้รัฐไทยซึ่งจำเป็นต้องมีพยานหลักฐานและพยานบุคคล รวมถึงการรับรองสถานะเบื้องต้นโดยผู้นำชุมชน รวมถึงพยานอื่นที่ต้องพิสูจน์ให้ได้ว่าเป็นบุคคลที่เกิดภายใต้รัฐไทย ความยากลำบากจึงเกิดขึ้นเพราะเดิมมอแกนไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง ไม่มีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มคนภายนอกมากนัก และใช้ภาษาของตนเอง ซึ่งมีเพียงภาษาพูดไม่มีภาษาเขียน หลักฐานที่กฎหมายไทยต้องการเพื่อพิสูจน์สัญชาติจึงหาได้ยากมาก ดังคำกล่าวของปลัดอำเภอเมืองระนอง จังหวัดระนอง กล่าววา

“...ผมเป็นปลัดฝ่ายทะเบียนที่ติดตามและเก็บข้อมูลกลุ่มชาวเลมอแกนในจังหวัดระนองมาเกือบ 10 ปี เนื่องจากมอแกนอาศัยอยู่ในเขตอำเภอเมืองระนองทั้งหมด ปัญหาของชาวมอแกนประการหนึ่งคือ ไม่มีหลักฐานพยานบุคคลที่รับรองได้ว่าเป็นผู้ที่เกิดในประเทศไทย ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ก็ไม่รับรองให้ เพราะเดิมที่มอแกนไม่ได้อยู่กับที่ โครงการนี้เกิดขึ้นเนื่องจากการเรียกร้องของหลายฝ่ายทั้งมอแกนเอง รวมถึงภาคประชาสังคม ประกอบกับความกังวลเรื่องความมั่นคง เพราะระนองอยู่ใกล้กับประเทศเพื่อนบ้านมาก ทางส่วนกลางจึงลงมาช่วยเก็บข้อมูล และเป็นการผ่อนปรนการให้สัญชาติ แต่ไม่ได้หมายความว่าทุกคนที่มาขึ้นทะเบียนจะได้ นะครับ...”

(Khong Khlai, 2017, October 28, Personal Interview)

อย่างไรก็ตาม ความต้องการเป็นพลเมืองไทยเพิ่มขึ้นในความหมายนี้คือการขึ้นทะเบียนสำหรับผู้ที่ยังอยู่ในสถานะไร้รัฐ การได้รับสัญชาติไทยสำหรับผู้ที่ยังไม่มี

สถานะทางทะเบียน (บัตรประชาชนขึ้นต้นด้วยเลขศูนย์) และรวมถึงได้รับการยอมรับทางสังคม เพราะแม้ได้รับสัญชาติไทยแล้วก็ยังอยู่ในสถานะรอง สำหรับกลุ่มมอแกนที่ยังไม่ได้รับสัญชาติไทยหลายฝ่ายต้องการจัดระบบด้วย การขึ้นทะเบียนเป็นบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน ว่าด้วยการสำรวจและจัดทำทะเบียนสำหรับบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน พ.ศ. 2548 (บัตรประชาชนขึ้นต้นด้วยเลขศูนย์) ตั้งแต่หลังเหตุการณ์สึนามิ ปี พ.ศ. 2547 ทำให้การพิสูจน์ดังกล่าวเกิดอุปสรรค ขณะที่ประชากรของกลุ่มมอแกนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ และรวดเร็วหลายฝ่ายจึงให้ความสนใจและพยายามทุกวิถีทางเพื่อให้บุคคลกลุ่มนี้ได้สัญชาติไทย จึงเกิดโครงการแก้ไขปัญหาสถานะและสัญชาติให้กับกลุ่มมอแกนหรือชาวเล โดยสำนักทะเบียนอำเภอเมืองระนอง ร่วมกับสำนักทะเบียนกลางและภาคประชาชนในพื้นที่ โดยมีการรับขึ้นทะเบียนเพื่อพิสูจน์สัญชาติ ระหว่างวันที่ 15 – 20 กันยายน 2559 หนึ่งในแกนนำภาคประชาสังคมผู้ขับเคลื่อนและผลักดันให้เกิดกิจกรรมนี้ขึ้นกล่าวว่า

“...รู้สึกภูมิใจที่สามารถผลักดันให้มีกิจกรรมนี้เกิดขึ้น เนื่องจากเป็นผู้ที่อยู่กับมอแกนและต่อสู้เพื่อพวกเขาตลอด ประกอบกับตนเองเป็นสมาชิกสภาเทศบาลตำบลปากน้ำท่าเรือ (สท.) ซึ่งเป็นพื้นที่ตนเองรับผิดชอบด้วยและเป็นผู้ที่รับดำเนินการเกี่ยวกับการสำรวจของมูลเบื้องต้นของมอแกน ซึ่งถือว่าเป็นงานที่หนักมากแต่ก็ยังยืนยันที่จะช่วยต่อไป เพราะที่ผ่านมาก็ได้ช่วยเหลือมอแกนมาโดยตลอดเป็นเหมือนญาติกัน มีปัญหาอะไรช่วยได้ก็จะช่วย...”

(Chaemphit, 2017, September 20, Personal Interview)

โครงการแก้ไขปัญหาสถานะและสัญชาติให้กับกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเป็นเพียงนโยบายหนึ่งของภาครัฐที่พยายามให้สิทธิความเป็นพลเมืองตามกฎหมายด้วยการให้สัญชาติไทยแก่กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนที่อยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดระนอง แต่ด้วยขั้นตอนที่ต้องดำเนินการอย่างละเอียดรอบคอบ ดังนั้น การขึ้นทะเบียนตามโครงการนี้ยังไม่สามารถ

ออกบัตรประจำตัวประชาชนไทยให้กับมอแกนที่ขึ้นทะเบียนได้ทั้งหมด สะท้อนให้เห็น ปัญหาที่ซับซ้อนของความเป็นพลเมืองไทยของกลุ่มมอแกนในยุคหลังสมัยใหม่

สรุป

กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนได้รับความสนใจในฐานะเป็นกลุ่มคนชายขอบ นับตั้งแต่ เหตุการณ์สี่นามิเมื่อปลายปี พ.ศ. 2547 สืบเนื่องจากการสร้างชุมชนและการอาศัยอยู่ เป็นหลักแหล่งในพื้นที่ต่าง ๆ แลพบชายฝั่งทะเลอันดามันแต่กลับถูกสังคมไม่ยอมรับเพียง เพราะความต่างทางภาษาและวัฒนธรรม โดยรัฐถือว่าเป็นตัวละครหลักที่มอบความต่าง ให้กับมอแกนด้วยการไม่ให้สัญชาติไทย เพียงขึ้นทะเบียนบุคคลที่ไม่มีสถานะทาง ทะเบียนราษฎร ไม่มีสัญชาติและยังไม่ได้รับการให้สัญชาติไทย แต่ได้รับการผ่อนผันให้อาศัยอยู่ในประเทศไทยได้ชั่วคราวเท่านั้น (บัตรขึ้นต้นด้วยเลข 0) อย่างไรก็ตาม มอแกนเองก็ไม่ได้หยุดนิ่งยอมรับในสิ่งที่รัฐและสังคมมอบให้ แต่กลับพยายามสร้างพื้นที่ ทางสังคมด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อต่อรอง สร้างความหมายให้กับตนเอง ดังเห็นได้จาก ความพยายามสร้างวัดเพื่อแสดงออกถึงความเป็นผู้นับถือศาสนาพุทธเช่นเดียวกับคน ไทยทั่วไป สอดคล้องกับการศึกษาของ Thongkaew (2017) การสร้างพื้นที่ทางสังคม ของชาวไทยทรงดำจังหวัดชุมพร พบว่า ชาวไทยทรงดำใช้ศาสนาพุทธและใช้วัดสร้าง พื้นที่ทางสังคมเพื่อสร้างตัวตนของความเป็นไทยทรงดำให้คนทั่วไปยอมรับ หรือการ ติดตามมติคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับการฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวเล เมื่อปี 2552 จนนำไปสู่การ ประชุมเพื่อทบทวนการให้ความช่วยเหลือ และการเคลื่อนไหวเรียกร้องสัญชาติไทยจน รัฐให้ความสำคัญและจัดให้มีการลงทะเบียนเพื่อพิสูจน์สัญชาติไทย แสดงให้เห็นการ เคลื่อนไหวและช่วงชิงพื้นที่ทางสังคมของมอแกน ภาวะเช่นนี้สอดคล้องกับ Santasombat (2015, pp. 60 - 61) ระบุว่าภายใต้บงการของเสรีนิยมใหม่ กลุ่มชาติพันธุ์ ต่างดิ้นรนแสวงหาความหมายของชีวิต แต่มันเป็นการดิ้นรนภายใต้บริบทของการ เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นแรงบีบคั้นของเวลาและพื้นที่ที่เกิดขึ้นอย่าง รวดเร็ว แม้ปัจจุบันการโต้ตอบยังไม่ปรากฏความรุนแรง แต่ด้วยสภาพสังคมเสรีนิยม ใหม่ที่มีความซับซ้อนในอนาคตรัฐอาจรับมือหรือก้าวไม่ทัน หากไม่พยายามทำความเข้าใจ

เข้าใจในปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ดังนั้น การหาแนวทางให้ความช่วยเหลืออย่างเต็มสรรพกำลังน่าจะเป็นทางออกที่เหมาะสมที่สุด โดยเฉพาะการให้สัญชาติไทย และการสร้างมูลค่าเพิ่มจากอัตลักษณ์ของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน ดังกรณีความสามารถในการดำน้ำและการใช้ชีวิตในทะเลเพื่อนำไปสู่การสร้างรายได้จากท่องเที่ยว เช่นเดียวกับอัตลักษณ์ของเมืองเชียงใหม่ที่ถูกผลิตซ้ำจนได้รับการยอมรับและกลายเป็นสินค้าวัฒนธรรม นำไปสู่การเป็นธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจนถึงปัจจุบัน (Kittitornsakul, 2017, pp. 238 - 258) แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับบริบทของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนและคงเป็นส่วนหนึ่งที่จะสลายความเป็นชายขอบได้อย่างยั่งยืน

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยได้รับทุนสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ประเภททุนอุดหนุนการศึกษาสำหรับผู้มีศักยภาพเข้าศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา ประจำปีการศึกษา 2559 สัญญาเลขที่ 13/2559 และทุนสนับสนุนการวิจัยสัญญาเลขที่ 14/2562

References

- Arunotai, N. (2006). *Civil society and community strength in the context of marginalized group: The case of sea nomads in Thailand*. Bangkok: The Thailand Research Fund. [in Thai]
- Blitz, B. K. & Maureen Lynch. (2009). *Statelessness and the Benefits of citizenship: A comparative study*. UK : Oxford Brookes University.
- Charoensin-o-larn, C. (2012). *Semiology structuralism poststructural with study political science*. Bangkok: Vibhasa. [in Thai]
- Intasena, A., Hongsuwan, P. & Wannakit, N. (2018). Tales and the Creation of a social network of the Isan displaced persons. *Social Sciences Research and Academic Journal*, 12(34), 67-82. [in Thai]

- Kan Chana Chittra Sai Sunthon, P. (2007, June 25). *Nationality Act*. Retrieved from file:///C:/Users/Administrator/Downloads/451.pdf/. [in Thai]
- Kittitornsakul, K. (2017). Chinese investors and the identity rebuilding of Chiang Mai in 1950s. *Journal of Liberal Arts, Prince of Songkla University*. 9(2), 238 - 258. [in Thai]
- Kumpetch, J. (2012). *Urban space and everyday life in Soi Cowboy*. Bangkok : Srinakharinwirot University. [in Thai]
- Maatsch, A. (2011). *Ethnic citizenship regimes: Europeanization, post-war migration*. London: Saffron House.
- Minahan, J. (2016). *Encyclopedia of stateless nations : Ethnic and national groups around the world*. California : Greenwood.
- Lom-on, T. (2014). Khamu Rim Kong: Marginality and social space construction. *Journal of Social Science*. 28(2), 93 - 114.
- Ranong Provincial Administration Office. (2016). *Agenda of the provincial committee for rehabilitation of the Chao Lon lifestyle*. Ranong: Ranong Provincial Administration Office. [in Thai]
- Sriram, N. (2014). *Academic instruction document sets out public service of local government units 1-7*. Bangkok: Sukhothai Thammathirat Open University. [in Thai]
- Santasombat, Y. (2015). *Ethnicity under the mastermind neoliberalism*. in Duangwises, N., Saisamphan, P. & Chaisingkananont, S. (2015). *Ethnicity under power: Sounds of ethnicity in the neoliberalism*. (p. 43 - 61). Bangkok: Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre (Public Organisation). [in Thai]

- Thongkaew, K. (2018). The capacity building of Tai Song Dam ethnic community in Chumphon Province. *Journal of Inthanin Thaksin San.* 12(3), 9-31. [in Thai]
- Yuenyong, p. and Rak Phonlamueang, C. (2017). An analysis of the learning process of new social movement in the Mekong River basin watershed natural resource Management. *Journal of Kharusat.* 43(4), 45 - 62. [in Thai]